

TARTU ÜLIKOOL

Psühholoogia Instituut

Irmeli Kokmann

**LAPSE JA LAPSEVANEMA VAHELISTE KONFLIKTIDE
SAGEDUS, LAHENDUSVIISID JA SEOS KÕNE ARENGUGA
KOLMANDAL JA NELJANDAL ELUAASTAL:
LONGITUUDUURING**

Magistritöö

Juhendajad: Anni Tamm, PhD., Tiia Tulviste, PhD.

Läbiv pealkiri: Longituuduuring lapsevanema ja lapse vahelisest konfliktist

Tartu 2026

Lapse ja lapsevanema vaheliste konfliktide sagedus, lahendusviisid ja seos kõne arenguga kolmandal ja neljandal eluaastal: longituuduuring

Kokkuvõte

Käesoleva longituuduuringu eesmärk on uurida laste ja nende vanemate vaheliste konfliktide sagedust ja lahendusviise kolme ja nelja aastasena, analüüsida konfliktikäitumise seoseid lapse kõne arenguga ning hinnata lapse ja lapsevanema konfliktilahendusstrateegiate omavahelisi seoseid ja nende seost konflikti lahenduseni jõudmisega. Andmeid koguti kahes mõõtmislaines. Selleks kasutati LENA-seadmega kogu päeva jooksul lindistatud helisalvestisi. Laste kõne arengut hinnati Reynelli testi abil. Uuringu valimisse kuulus kuus last ja nende vanemad. Analüüsi tulemused näitasid, et kuigi konfliktide keskmine arv ja sagedus tunnis vähenesid neljandaks eluaastaks, ei olnud see muutus statistiliselt oluline. Laste konfliktikäitumises domineerisid mõlemas mõõtmislaines konflikti süvendamise strateegiad, kuid kolmandalt neljandale eluaastale üleminekul suurenes õigustamisstrateegiate osakaal. Laste kõne arengu tase ei olnud statistiliselt oluliselt seotud ühegi uuritud konfliktilahendusstrateegiaga. Leevendamisstrateegiate kasutamine ennustas suuremat ning konflikti süvendamine väiksemat tõenäosust jõuda lahenduseni, kuigi seoste olulisus varieerus mõõtmislainete lõikes. Samuti ilmnis tugev positiivne seos vanemate ja laste kasutatud strateegiate vahel, eriti konflikti süvendamise ja õigustamise osas. See viitab asjaolule, et lapse ja vanema vahelised suhtlusmustrid kujunevad nende vahelise interaktsiooni käigus. Kuigi valimi väiksuse tõttu tuleb tulemuste üldistamisel olla ettevaatlik, pakub uuring olulist sissevaadet lapse ja tema vanema vahelisse konfliktikäitumisse loomulikus keskkonnas.

Märksõnad: konflikti lahendamise oskused, väikelapsed, koolieelikud, konflikti lahendusviisid, konfliktide sagedus, kõne areng.

**Frequency and Resolution methods of Child-Parent Conflicts and Their Link to
Language Development at Ages Three and Four: A Longitudinal Study**

Abstract

The purpose of this longitudinal study is to examine the frequency and resolution methods of conflicts between children and their parents at ages three and four, analyze the links between conflict behavior and the child's language development, and evaluate the correlations between child and parent conflict resolution strategies and their impact on reaching a resolution. The study sample consisted of six children and their parents. Data were collected in two waves using whole-day audio recordings via LENA device. Children's language development was assessed using the Reynell test. Results showed that while the average number and frequency of conflicts decreased by the age of four, the change was not statistically significant. Similarly, language development levels were not statistically linked to any studied conflict strategies. Aggravation strategies dominated children's behavior in both waves, but the use of justification increased by age four. Mitigation strategies predicted a higher likelihood of resolution, whereas aggravation predicted the opposite, though the significance of these associations varied across the measurement waves. Furthermore, a strong positive correlation emerged between parent and child strategies, especially in aggravation and justification. While caution is required in generalizing the results due to the small sample size, the study offers valuable insight into child-parent conflict behavior in a natural environment.

Keywords: conflict resolution skills, toddlers, preschoolers, conflict resolution methods, conflict frequency, language development.

Sissejuhatus

Üleminek kolmandalt neljandale eluaastale toob kaasa märkimisväärsed muutusi lapse kõnes, sotsiaalses ja kognitiivses arengus. Näiteks peetakse seda perioodi oluliseks vaimuteooria arengus, mil laps hakkab mõistma, et teistel inimestel võivad olla temast erinevad uskumused, soovid ja kavatsused (Wellman & Gelman, 1998). Konfliktid on laste kasvatamisel vältimatud ning võivad olla nii omandatud oskuste tulemus kui ka arengu toetaja (Pandey, 2015; Shantz, 1987). Rahumeelselt ja last austaval viisil juhitud konflikt võib toetada lapse kõne arengut, sotsiaal-emotsionaalseid oskusi, eneseregulatsiooni ja autonoomiat (Whitebread & Neale, 2020; Farbiash & Berger, 2016). Kuigi laste kõne arengu ja sotsiaalsete oskuste seoseid on varem uuritud, on kõne arengu rolli kitsamalt konfliktilahendusoskuste kujunemisel uuritud vähem. Samas on leitud, et kõne arengu hilistumisega lastel esineb raskusi konfliktide efektiivse lahendamisega (Dionne & Rezzonico, 2025; Horowitz et al., 2005). Käesoleva longituuduuringu eesmärk on uurida laste ja vanemate konfliktide sagedust ja lahendusviise kolme ja nelja aastasena, analüüsida konfliktikäitumise seoseid lapse kõne arenguga ning hinnata lapse ja lapsevanema konfliktilahendusstrateegiate omavahelisi seoseid ja nende seost lahenduseni jõudmisega.

Lapsevanema ja lapse vaheline konflikt ning selle määratlemine

Antud uuringus peetakse konfliktiks interpersonaalset vastasseisu lapsevanema ja tema lapse vahel, kus ettepanekule või direktiivile järgneb vähemalt üks vastuväide või keeldumine (Tjosvold, 2006). Sarnasel teemal tehtud uuringute võrdlemine ei ole lihtne, kuna nähtuse kirjeldamiseks kasutatav terminoloogia varieerub erinevate uurijate tõekspidamiste ja konflikti kui konstrukti keerukuse tõttu. Näiteks on vanemates uuringutes ning kollektivistlikumates kultuurides tihti käsitletud lapse ja vanema vahelist konflikti kui kuulekusprobleemi. (Donovan et al., 1990; Eisenberg, 1992; Kim et al., 2021; Kuczynski et al., 1987; Laible & Thompson, 2002) Samas eeldus, et probleem on selles, et laps ei kuuletu, ignoreerib laste aktiivset rolli konfliktides (Huang & Lamb, 2013; Park et al., 2022). Uuringute omavaheline võrdlemine võib osutuda keeruliseks ka seetõttu, et sama konstrukti kirjeldamiseks kasutatav terminoloogia on erinev. Näiteks tõi Shantz (1987) välja, et on oluline eristada konflikti agressiivsusest. Farhat ja kolleegid (2021) arutlesid selle üle, kas see, kui lapsevanem sekkub lapse käitumisse, on üldse konflikt või peaks käsitlema seda kui õpetamist. Kuigi erinevate meetodite kasutamine sama konstrukti uurimiseks on hädavajalik,

on oluline välja tuua, et seoste tugevus paistab olenevat suuresti uuringudisainist. Sealjuures on täheldatud, et seosed võivad osutada nõrgemaks just spetsiifiliste konstruktide (nt konfliktilahendusstrateegiate) uurimisel, samas kui laiemate konstruktide nagu näiteks üldiste sotsiaalsete oskuste puhul, on seosed sageli tugevamad (Wieczorek et al., 2025).

Pole üht kindlat viisi, kuidas määratleda konfliktide algust, lõppu ja kestust (Haan & Singer, 2010). Konfliktide alguseks peetakse enamasti esimest vastulauset (Eisenberg, 1992; Herrera & Dunn, 1997; Laible et al., 2008), mis võib väljenduda lahkavuse väljendamisega (*disagreement*), süüdistamisega või veenvate argumentide esitamisega (Recchia et al., 2010). Esmane vastuseis võib olla eriti väikelapse puhul ka mitteverbaalne - näiteks pearaputus, karjuma hakkamine, mitteverbaalsed teod (näiteks eseme käest ära võtmine) (Haan & Singer, 2010). Konfliktide puhul väikelapsega, on üheks sagedaseks esmaseks verbaalse vastuseisu osutamise viisiks “ei” ütlemine (Shantz, 1987). Eisenberg (1992) eristas kahte verbaalse vastuseisu algatamise viisi: lihtne “ei” ja kaudne “ei”. Lihtne “ei” tähendab seda kui osapool keeldub ilma selgituseta (näiteks “ei”, “mkm”, “lõpeta”). Kaudne “ei” tähendab, et osapool ei ütle otseselt “ei”, kuid tema vastus viitab vastuseisule (näiteks “ma ei usu seda”, “see pole hea mõte”), kuid ei sisalda õigustamist või alternatiive. Vastuseisu võib väljendada ka enese õigustamisega (näiteks: “mulle meeldib see müts”), alternatiivi pakkumisega (näiteks: “äkki lähme hoopis õue?”), viivitamisega/ tähelepanu kõrvalejuhtimisega (näiteks: “viis minutit veel!” või “vaata hoopis, mis siin toimub!”), küsimusega/väljakutsega (näiteks: “miks?”, “oled sa kindel?”) (Eisenberg, 1992). Hoolimata erinevatest vastuseisu osutamise viisidest on üks oluline erinevus konfliktide määratlemisel see, kas konfliktiks loetakse ka vastuseis, millele järgneb nõustumine või on kriteeriumiks, et vastuseisule vastatakse vastuseisuga (Shantz, 1987). Uurijad pole selles osas ühel nõul, mistõttu on mitmetes uuringutes loetud konfliktiks ka olukordi, mis koosnesid ühest vastulausest (Eisenberg, 1992; Kim et al., 2021; Laible et al., 2008). Seetõttu võivad erinevates uuringutes saadud tulemused konfliktide kestuse ja sageduse osas oluliselt varieeruda.

Konfliktide lõpuks peetakse enamasti seda, kui osapooled leidsid konfliktile lahenduse. Lahenduse all peetakse silmas seda, kui üks osapool nõustub (nt ütleb “jah” või “olgu”) või kui üks pool pakub välja lahenduse, millega teine osapool nõustub. (Dunn & Munn, 1987; Eisenberg, 1992; Herrera & Dunn, 1997) Mitmetel juhtudel ei pruugi konflikt lahendust leida - näiteks võib osapoolte tähelepanu mujale minna või võib üks osapool teadlikult üritada teise

tähelepanu mujale viia. Samuti võib tegevus või jututeema vahetuda ning osapooled võivad valida ka konfliktiga toimetulekuviisiks põgenemise või vältimise. Sellistes olukordades, kus konflikt ei saa selget lahendust, loetakse näiteks Eisenbergi (1992) järgi konflikt lõppenuks 30 sekundist pikema vaikuse või teemavahetuse korral (sh vaikust ei loeta konflikti kestusesse). Eelmainitu on aga uurijate vaatenurgast subjektiivne ning raskendab erinevate uuringute tulemuste võrdlemist. Antud uuringus toetutakse konflikti alguse ja lõpu määramisel suuresti Eisenbergi (1992) uuringule.

Konflikti sagedus

Konflikt on väikelaste ning koolieelikute igapäevaelus sage nähtus (Eisenberg, 1992; Eisenberg & Garvey, 1981; Kim et al., 2021; Laible et al., 2008; Mudrick et al., 2023; Zamkowska & Majcher, 2024). Näiteks leidsid Mudrick ja kolleegid (2023), et nende 61 perest esines söögilauas konflikte 80%-l. On leitud, et väikelapse- ning varases koolieelikueas on lapsed oma vanematega konfliktis keskmiselt 3,5-15 korda tunnis (Dix, 1991). Konfliktide sagedus varieerub suuresti, sest lapsevanema ja lapse vahelisi konflikte on uuritud erinevate meetoditega ning erinevates keskkondades või katsetingimustes. Seetõttu on sageduse arvutamise viis väga erinev (Eisenberg, 1992; Herrera & Dunn, 1997; Kim et al., 2021; Laible et al., 2008; Laible & Thompson, 2002; Mudrick et al., 2023). Paljud uuringud keskenduvad tegevustele, mil konfliktide esinemise tõenäosus on suurem (nt söögikorrad, toakoristusülesanded). Laible ja Thompsoni (2002) uuringus leiti, et õhtusöögi ajal ja toakoristusülesande täitmisel esines konflikte keskmiselt 19 korda tunnis ning Laible ja kolleegide (2008) uuringus, mis analüüsis õhtusöögi ajal tehtud helisalvestisi, oli konfliktide esinemissagedus 21 korda tunnis. Eisenberg (1992) leidis, et valitud tegevuste (nt autosõit, toiduvalmistamine) puhul on konfliktide sagedus 1,4 konflikti viie minuti jooksul. See erinevus tuleneb vaatluse kestuse ja konteksti erinevustest. Seega on raske erinevate uuringute tulemusi sageduse osas võrrelda.

Ühes longituduuringus, kus võrreldi lapse ja vanema vaheliste konfliktide sagedust toakoristusülesande puhul iga kolme kuu tagant vanuses 18–48 elukuud, leiti, et konfliktide sagedus suurenes kuni lapse 30. elukuuni, kuid hakkas seejärel langema (Klimes-Dougan & Kopp, 1999). Sellised longituuduuringud annavad meile väärtuslikku infot arenguliste muutuste kohta konfliktikäitumises varases lapseas. Eelmainitud uuringuga sarnased tulemused leidsid ka Weaver ja kolleegid (2015), kes kasutasid vanematele suunatud

küsimustikku lapsevanema ja lapse vahelise konflikti sageduse hindamiseks ning leidsid, et konfliktide sagedus lapsevanema ja lapse vahel väheneb teise ja neljanda eluaasta vahel. Samas ei anna need andmed piisavat infot selle kohta, kui tihti väikelaps oma vanematega päevas konfliktidesse satub. Üks võimalus selle lünga täitmiseks on vaatlusperioodi pikendamine, kuid pikaajaline vaatlus vähendaks oluliselt valimi suurust. Antud uuringus uuritakse laste ja nende vanemate vahelisi konflikte kogu päeva vältel.

Konflikti lahendusviisid

Lapsed reageerivad vanemate käskudele ja nõudmistele sageli vastuseisuga, eriti 2–3 aasta vanuses, mil lapse autonoomia ja enesekehtestamise vajadus suureneb (Kuczynski & Kochanska, 1990). Kuigi lapse püsivat ja intensiivset vastuseisu on seostatud hilisemate käitumis- ja suhtlusprobleemidega (Patterson et al., 1989), ei saa lapse nõustumist vanemaga pidada alati üheselt positiivseks arenguliseks näitajaks. Liigne allumine võib viidata ka sellele, et laps ei tunne ennast piisavalt turvaliselt, et väljenda oma mõtteid ja vajadusi (Crittenden & DiLalla, 1988; Masaroğulları & Çerkez, 2024). Seetõttu ei ole konfliktide uurimisel keskne üksnes see, kas laps osutab vastupanu või nõustub, vaid milliseid strateegiaid laps ja lapsevanem konflikti käigus kasutavad. Konstruktiivselt juhitud konflikt võib toetada lapse eneseregulatsiooni, suhtlusoskusi ja lahenduseni jõudmise oskuste kujunemist. (Laible et al., 2008) Kuna lapse eneseregulatsioonivõime on seotud kiindumussuhte kvaliteediga, peaksid konfliktiolukorrad pakkuma võimalust suhtlusoskuste harjutamiseks ilma lapse ja vanema vahelist suhet kahjustamata (Kochanska et al., 2009).

Kolmanda ja neljanda eluaasta käigus suureneb lapse võime kasutada konfliktides lihtsa keeldumise kõrval ka keerukamaid verbaalseid strateegiaid. Klimes-Dougan ja Kopp (1999) leidsid, et väikelapsed toetuvad konfliktide lahendamisel peamiselt keeldumisele, samas kui koolieelikud peamiselt läbirääkimistehnikatele. Dunn ja Munn (1987) leidsid, et kolmeaastased lapsed kasutasid emaga konfliktides õigustamist ligikaudu 31% juhtudest. Mudricku ja kolleegide (2023) 3–5-aastaste lastega tehtud uuringus esines läbirääkimisstrateegiaid ema-lapse konfliktides ligikaudu 54% ning isa-lapse konfliktides 31% juhtudest. Kuigi need tulemused viitavad arengulisele liikumisele lihtsast vastuseisust keerukamate verbaalsete strateegiate suunas, tuleb arvestada, et varasemates uuringutes on läbirääkimisstrateegiaid sageli käsitletud koondkategoriana. Näiteks Klimes-Dougan ja Kopp (1999) käsitlesid kauplemist, kompromissi ja õigustamist ühe kategoriana ning ka

Mudricku ja kolleegide (2023) uuringus kasutati üldisemat läbirääkimise kategooriat. Käesoleva töö seisukohalt on see eristus oluline, sest õigustamine väljendab eelkõige oma seisukoha põhjendamist, samas kui kauplemine ja kompromiss on otsesemalt seotud konflikti leevendamise ja lahenduse otsimisega.

Käesolevas töös kasutatakse sarnast kodeerimisskeemi, mille pakkusid välja Herrera ja Dunn (1997) ning mida on rakendatud ka hilisemates uuringutes (Kim et al., 2021; Laible et al., 2008; Laible & Thompson, 2002). Nende kategooriate alusel eristatakse leevendamist, õigustamist, konflikti süvendamist ning “muu” kategooriat. Leevendamise alla kuuluvad näiteks kompromiss ja kauplemine, õigustamise alla põhjenduste andmine ja nõudmine ning konflikti süvendamise alla näiteks hääle tõstmine, ähvardamine või vastuseis ilma selgituseta. Selline jaotus võimaldab analüüsida lapse konfliktilahendusoskuste arengut, lapse ja lapsevanema strateegiate omavahelist seost ning seda, millised strateegiad on seotud konflikti lahenduseni jõudmisega.

Laste ja lapsevanemate konfliktilahendusstrateegiate omavahelised seosed

Konflikti lahendusviiside uurimisel on oluline arvestada lapse ning tema vanema vastastikust mõju. Konflikt ei kujune ainult ühe osapoole käitumise järgi, vaid areneb lapse ja lapsevanema koostoimes. Laible ja kolleegid (2008) leidsid, et lapsevanem ja laps kasutasid sarnaseid konfliktilahendusviise konflikti lahendamiseks. Näiteks kui lapsevanem õigustas ennast, tegi seda ka laps. Ühtlasi leidsid Laible ja Thompson (2002), et vanemate aktiivne õigustamine, lahenduste pakkumine ja konflikti leevendamine ennustasid paremaid sotsiaalseid oskusi juba kolmandal eluaastal.

Inimesed praktiseerivad konfliktilahendusviise erinevates sotsiaalsetes rollides, olles eri olukordades nii lapse, lapsevanema kui ka teiste suhtluspartnerite rollis (Green, 2008). Lapsed ei ole selles osas erandid. Lapsevanema konfliktilahendusviisid võivad pakkuda lapsele eeskuju, mille laps võtab kaasa ka eakaaslastega tekkivatesse konfliktidesse. Herrera ja Dunni (1997) uuring näitas, et lapsevanema konfliktilahendusviisid ennustasid lapse hilisemaid läbirääkimisoskusi konfliktides sõbraga tugevamalt kui lapse enda varasem käitumine - lapse vajadusi arvestav argumentatsioon seostus konstruktiivsema argumenteerimisega, samas kui lapsevanema enda vajadustele keskendunud argumentatsioon oli sellega negatiivselt seotud. Sealjuures õpivad lapsed konfliktilahendusviise nii otsese kogemuse kui ka vaatluse kaudu. Näiteks jälgides, kuidas pereliikmed konflikte lahendavad

(Feldman et al., 2010). Konflikti vastastikune mõju võib väljenduda ka konflikti süvenemises. Vastuseis koos trotsliku käitumise või nõrga vihajuhtumisoskusega võib suurendada mõlema osapoole agressiivsemat käitumist (Kuczynski et al., 1987). Sellistes olukordades on lapsevanema roll eriti oluline, sest mida noorem on laps, seda vähem saab ta konflikti käigus toetuda oma eneseregulatsioonivõimele (Liu et al., 2018). Kuna emotsionaalselt laetud stiimulid jäävad lapsele paremini meelde, on oluline, milliseid konfliktilahendusviise laps sellistes olukordades õpib (Tyng et al., 2017). Sellest tulenevalt on lapse konfliktilahenduoskuste kujunemise mõistmisel oluline käsitleda lapse ja lapsevanema lahendusviise omavahel seotud protsessina.

Konfliktilahendusviiside seos lahenduseni jõudmisega

Konflikti lahenduseni jõudmise hindamisel on oluline eristada konflikti lõppemist ja sisulist lahendust. Konflikt võib lõppeda ka vaikuse, tähelepanu hajumise, teemavahetuse või ühe osapoole eemaldumise tõttu ilma, et osapooled oleksid jõudnud kokkuleppele. Antud eristuse olulisust rõhutavad Laursen jt (2001), kes käsitlesid konfliktist eemaldumist eraldi kategooriana, kuna see viitab konflikti katkemisele ilma sisulise lahenduseta. Kuigi nende uuring käsitles eakaaslaste konflikte, aitab see eristus ka käesolevas töös hinnata, millised strateegiad seostuvad tegeliku lahenduseni jõudmisega.

Hästi juhitud konfliktides õpetavad lapsevanemad oma lastele, et konflikti lahendamiseks tuleb pakkuda sobivaid lahendusi või põhjendada oma seisukohti viisil, mis arvestab ka teise osapoolega (Farbiash & Berger, 2016; Laible & Thompson, 2002). Selline lähenemine on seotud suurema tõenäosusega jõuda konflikti lahenduseni (Laible et al., 2008). Vanema pakutava suhtlusmudeli olulisust toetab ka Herrera ja Dunni (1997) longituuduuring, mille järgi ema ja õe-venna poolt kasutatav leevendamisstrateegiate kasutamine (kauplemine ja kompromiss) soodustas lapse hilisemat võimet kasutada sõpradega konfliktides konstruktiivseid konfliktilahendusviise, mis omakorda viisid suurema tõenäosusega konflikti lahendamiseni. Seevastu ema enesekeskne õigustamine või konflikti süvendamine ennustas lapse raskusi hilisemate tüliolukordade lahendamisel. See kinnitab asjaolu, et peresuhetes kogetud suhtlusmustrid võivad kanduda üle ka lapse suhetesse eakaaslastega.

Lahenduseni jõudmise seisukohalt on seega eriti olulised leevendavad strateegiad, nagu kauplemine ja kompromiss, sest need sisaldavad valmisolekut oma esialgset seisukohta kohandada või pakkuda teisele osapoolele sobivat alternatiivi (Herrera & Dunn, 1997;

Kuczynski et al., 1987). Õigustamisstrateegiate seos lahenduseni jõudmisega ei pruugi olla üheselt tõlgendatav. Õigustamine võib toetada konflikti lahendamist juhul, kui see aitab teisel osapoolel mõista põhjuseid, vajadusi või olukorra tausta (Herrera & Dunn, 1997). Samas võib õigustamine väljendada ka enesekeskset seisukoha kaitsmist, mille puhul osapool põhjendab oma positsiooni, kuid ei liigu kompromissi või kokkuleppe suunas (Branje, 2018). Seetõttu käsitletakse käesolevas töös õigustamist eraldi kategooriana, mille seos lahenduseni jõudmisega võib sõltuda konflikti sisust ja suhtluskontekstist. Vastupidiselt võivad konflikti süvendavad strateegiad vähendada lahenduseni jõudmise tõenäosust. Näiteks karistamine, hääle tõstmine või nõudmised ilma põhjenduseta võivad viia emotsionaalse eskalatsioonini, mistõttu võib olla lapsel raske jätkata argumenteerimisega, kuna ta peab samal ajal tegelema oma emotsioonide reguleerimisega (Dunn & Munn, 1987). Kui lapsevanem kasutab selliseid strateegiaid sageli, võib laps tunda, et tema mõtted ja tunded ei ole olulised, mis võib omakorda soodustada probleemide internaliseerimist (Crittenden & DiLalla, 1988). Sellisel juhul võib konflikt küll lõppeda, näiteks lapse allumise või olukorrast eemaldumise tõttu, kuid see ei tähenda tingimata, et laps oleks õppinud konflikti konstruktiivsel viisil lahendama.

Keerukamate lahendusviiside kasutamine eeldab lapselt oskust märgata ka teise osapoolle soove, seisukohti ja vajadusi. Selleks peab laps suutma oma tundeid reguleerida ning liikuda lahenduse poole, mis oleks mõlemale osapoolle vastuvõetav (Shantz, 1987; Haan & Singer, 2010; Whitebread & Neale, 2020). Lapse võime teise osapoolle seisukohta mõista areneb järk-järgult koos sotsiaalse kogemuse ja kognitiivse arenguga. Väikelapseas on lapsevanema roll siiski väga oluline, sest lapse autonoomia vajadus suureneb, kuid oskus enda käitumist iseseisvalt reguleerida on alles kujunemas (Nucci et al., 1996). Seetõttu võivad aktiivne kuulamine, selgituste andmine ja lapse vaatenurga arvestamine toetada vastastikust mõistmist ning aidata konfliktil jõuda konstruktiivsema lahenduseni (Eiden et al., 2009; Gadaire et al., 2017; Takahashi et al., 2015). Lahenduseni jõudmist on oluline konflikti juures vaadata, kuna operantse tingimise teooria kohaselt võib lahenduseni jõudmine olla lapse jaoks positiivne tagajärg, mis kinnitab lapse käitumist ja soodustab selle esinemist tulevikus (Skinner, 1953). Seetõttu on oluline, et konfliktis saaks kinnitust just konstruktiivne käitumine. Vastasel juhul võib lapse positiivne käitumine jääda märkamata, eriti olukordades, kus lapsevanema tähelepanu on suunatud eeskätt konflikti kiirele lõpetamisele või enese kehtestamisele.

Kõne areng konfliktilahendusviiside kontekstis

Kõne arengut peetakse eriliselt oluliseks konfliktilahendusoskuste kujunemisel, kuna see võimaldab meil kommunikeerida oma mõtteid ja tundeid konflikti käigus. Konflikti roll lapse arengus on keeruline ja mitmetahuline, hõlmates nii väljakutseid kui ka võimalusi arenguks. Kui laps omandab vajalikud oskused selleks, et vastu argumenteerida, loob see võimaluse kahekõneks, kus esitatud vastuseis nõuab vastust. Sealjuures võib vastava sõnavara puudumine põhjustada lapsele tõsist stressi, mistõttu võivad nad kergemini enesekontrolli kaotada. (Horowitz et al., 2005) Edukas konfliktide lahendamine eeldab lapselt teatud kõne arengu taset, et ta saaks oma mõtteid ja tundeid vajalikul viisil väljendada (Dunn & Hughes, 2001). Lapsevanemad saavad lapse kõne arengut toetada, vältides liigseid piiranguid ja karistusi, mis pärsivad lapse initsiatiivi vestlusi algatada ja vabalt suhelda (Takahashi et al., 2015). Kuna lapsevanema ja lapse vahelises konfliktis on lapse teadmised ja oskused vanemaga võrreldes piiratud, on lapsevanemate roll olukorra juhtimisel ja konstruktiivsete konflikti lahendamise strateegiate õpetamisel oluline, sest need oskused aitavad lapsel tulevikus ka teistega suhelda ja konflikte lahendada.

Kõne annab lapsele ühtlasi ka võime mõelda ning järk-järgult mõista, mida ta omandatud sõnadega teha saab (Bruner, 1985; Brushe et al., 2025). Seega mõjutab kõne areng oluliselt ka teisi lapse arengu aspekte. Kõne abil konstanteerib laps ka seda, kui talle tundub, et tema keskkonnas on mõnda temale teada olevat reeglit rikutud. Tihti tõlgendavad täiskasvanud seda kui kaebamist, kuid selle peamiseks eesmärgiks on lapse jaoks saada täiskasvanu poolt kinnitust, et ta on asjadest õigesti aru saanud (Maynard, 1985). Tänu sellele kujundavad täiskasvanu abiga lapsed järk-järgult oma arusaama maailmast ning kontrollivad olemasolevate teadmiste vastavust sellega, mida lapsevanem ütleb või teeb. Kõne arengu käigus õpib seega laps konfliktiolukorda paremini mõistma, enese mõtteid ja tundeid analüüsima, argumenteerima ja saavutama emotsionaalselt väljakutsuvates olukordades parema enesekontrolli. Lisaks arenevad läbi kõne lapse sotsiaalsed oskused, mis omakorda võivad tõsta lapse enesekindlust sotsiaalsetes olukordades. (Bell et al., 2024; Dunn & Hughes, 2001)

Kuigi mitmed varasemad longituuduuringud on näidanud, et lapse keeleline areng on seotud tema sotsiaalse käitumise ja kompetentsiga (Dionne & Rezzonico, 2025; Wieczorek et al., 2025), on mitmed teemakohased uuringud andnud selles osas vastuolulisi tulemusi. Wieczorek ja kolleegid (2025) koondasid enda metauuringusse 130 uuringut, mis hõlmasid

kokku 62 120 last vanuses 2-12 ning uurisid kõne oskuste ning sotsiaalsete oskuste vahelisi seoseid. Metaanalüüs kinnitas, et kõneoskuse (nii üldise, retseptiivse kui ka produktiivse) ja sotsiaalsete oskuste vahel on oluline keskmise suurusega positiivne seos. Kusjuures leiti ühe huvitava asjaoluna, et seose tugevus ei muutu antud vanusevahemiku (2-12 a.) lõikes olulisel määral, vaid jääb ajas stabiilselt samaks. Samas tuleb arvestada, et antud töös käsitletav konfliktide lahendamise oskus on vaid üks osa sotsiaalsetest oskustest. Antud uuringus mõõdetakse laste kõne arengut Reynelli kõne arengu testi abil nende kolmandal ja neljandal eluaastal. See aitab uurida, kas ja kuidas kõne arengust tingitud muutused on seotud nende käitumisega konflikti olukorras. Seega on seni vähe teada sellest, kuidas lapse kõne areng seostub tema konfliktikäitumisega olukordades, mida on vaadeldud kogu päeva vältel lapse jaoks loomulikus keskkonnas.

Käesolev uuring

Käesoleva longituuduuringu eesmärk on uurida laste ja nende vanemate vaheliste konfliktide sagedust ja lahendusviise kolme ja nelja aastaseks, analüüsida konfliktikäitumise seoseid lapse kõne arenguga ning hinnata lapse ja lapsevanema konfliktilahendusstrateegiate omavahelisi seoseid ja nende seost konflikti lahenduseni jõudmisega. Toetudes varasematele uuringutele püstitasin viis hüpoteesi:

H1: Konfliktide sagedus väheneb kolmandalt neljandale eluaastale üleminekul.

H2: Nelja aastaseks saanud lapsed kasutavad rohkem leevendamistehnikaid ning vähem konflikti süvendavaid strateegiaid kui siis, kui nad olid kolmeaastased.

H3: Lapse kõnearengu tase on positiivselt seotud leevendamisstrateegiate kasutamisega konfliktis.

H4: Laste konfliktilahendusstrateegiad on positiivses seoses oma vanemate konfliktilahendusstrateegiatega.

H5: Leevendavad konfliktilahendusstrateegiad suurendavad ning süvendavad strateegiad vähendavad konflikti lahendamise tõenäosust.

Meetod

Valim

Antud longituuduuring on jätk minu varasemale uurimistööle “Kolmeaastaste laste ja nende vanemate vahelised konfliktid” (Kokmann, 2023). Käesolevas töös kasutatud helisalvestised pärinevad projektist „Varase kasvukeskkonna toetav roll lapse kõnearengu arengus“ (PUT 1359, vastutav täitja Tiia Tulviste), kus aastatel 2017–2018 salvestati LENA-seadmega Tartu piirkonna lasteaedades käivate laste perede igapäevast suhtlust (Kuperjanov, 2019; Tulviste & Tamm, 2021). Suurema uuringu valimisse kuulus 22 last, kellest antud uuringusse valiti kuus last koos oma vanematega. Helisalvestise valikul arvestati kriteeriumiga, et laps viibib enamiku päevast vähemalt ühe vanemaga ning lapse kõne oli kodeerimiseks piisavalt arusaadav. Seega kirjeldab antud valim pigem normikohase kõnearenguga laste konfliktide lahendamise oskusi. Valimi moodustasid kolm tüdrukut ja kolm poissi. Uuringus analüüsiti samade laste suhtlust kahes mõõtmislaines: esimeses laines kolmeaastaselt ja teises laines ligikaudu aasta hiljem neljaastaselt. Laste keskmine vanus esimeses laines oli 35,5 kuud ning teises laines 48,7 kuud. Kõikide laste emakeeleks oli eesti keel ning kellelgi neist ei esinenud olulisi terviseprobleeme. Uuringus osalenud kuuest emast oli viiel kõrgharidus (1 ema keskhariidusega) ning viiest isast kahel oli kõrgharidus ning ülejäänud kolmel kutseharidus. Ühe isa puhul märgiti, et ta ei osale lapse elus. Emade keskmine vanus oli esimese laine hetkel 32,5 aastat ning isade keskmine vanus oli 33,6 aastat.

Protseduur ja mõõtevahendid

Vanematel paluti täita taustaandmete küsimustik, milles koguti infot lapse emakeele, tervise, pere tausta kohta. Laste ja vanemate igapäevast suhtlust salvestati LENA-kõneanalüüsi seadmega lapse ärkamisest kuni magamaminekuni. Salvestusseadme maksimaalne lindistusaeg oli 16 tundi ning valdavalt olid salvestised selle pikkusega. Ühe salvestise kasutatav pikkus oli 5,5 tundi, kuna seade lülitus teadmata põhjusel välja. Maksimaalse lindistusaja täitumisel lülitus seade automaatselt välja. Seadme mugavaks kandmiseks anti peredele vest või t-särk, kus oli seadme jaoks spetsiaalne tasku. Lapsevanemad täitsid salvestuspäevikut, märkides üles, kellega laps päeva jooksul viibis ja samuti said nad märkida üles ajavahemikud salvestusest, mida nad soovisid analüüsist välja jätta. Käesolevas valimis ei palunud ükski lapsevanem ühtegi ajavahemikku analüüsist eemaldada. Laste kõnearengut

hinnati the New Reynell developmental Language Scales (NRDLS) kõne arengu testi abil, kolmandal ja neljandal eluaastal, koolitatud uurijate poolt. Test koosneb kahest osast - retseptiivse kõne skaalast ning produktiivse kõne skaalast. Retseptiivse kõne skaala mõõdab 72 küsimuse abil lapse võimet kõnest aru saada. Näiteks arusaamist nimisõnadest, tegusõnadest ning eessõnadest. Samuti hindab retseptiivse kõne skaala lapse suutlikkust jälgida erinevaid juhiseid ning teha algelisi järeldusi pildi põhjal. Produktiivse kõne skaala keskendub lapse väljendusoskusele, analüüsides 64 küsimuse abil kõne süntaksit, sõnavara ja sisu. (Letts et al., 2014) Uuringus kasutati Reynelli testi koguskoori mõlemas laines eraldi.

Uuringus osalemine oli vabatahtlik ning osalejate vanemad andsid kirjaliku nõusoleku salvestuste ja andmete kasutamiseks teaduslikul eesmärgil, sealhulgas lapse suhtlusoskuste ja verbaalse keskkonna uurimiseks. Lisaks oli Tartu Ülikooli inimuuringute komitee andnud longituuduuringu läbiviimiseks eelnevalt kooskõlastuse.

Kodeerimine

Selleks, et leida vastused püstitatud hüpoteesidele koostati kodeerimisskeem, mis hõlmas konflikti alguse ja lõpu määramist ning konfliktis kasutatud lahendusstrateegiate määramist. Samuti märgiti üles, kas konflikt jõudis lahenduseni või mitte.

Konflikti algus lõpp ja lahenduseni jõudmine

Konflikti alguseks määrati hetk, mil üks osapool väljendas esimest otsest verbaalset või mitteverbaalset vastuseisu esitatud ettepanekule või direktiivile. Mitteverbaalne vastuseis võis avalduda näiteks nutmise, tegevusest keeldumise, ära jooksmise või soovimatu tegevuse jätkamisena. Konfliktiks ei loetud olukordi, kus direktiivile või ettepanekule järgnes kohene nõustumine. Samuti välistati analüüsist konfliktid teiste pereliikmete või sugulastega, kes ei olnud lapse otsesed vanemad (nt õed, vennad ja vanavanemad).

Järgmisena määratleti konflikti lõppaeg ning kas konflikt jõudis lahenduseni. Lahenduseni jõudmiseks loeti olukord, kus vähemalt üks osapool nõustus, saavutati kompromiss või jõuti mõlemale osapoolle vastuvõetava tulemuseni. Sarnaselt Eisenbergile (1992) loeti ka käesolevas töös konflikt lõppenuks jututeema või tegevuse muutumisel või juhul, kui vaikus kestis üle 30 sekundi. Kui sama teema jätkus pärast 30-sekundilist vaikust, kodeeriti see uue konfliktina. Sealjuures vaikust konflikti kestuse hulka ei arvestatud.

Konfliktilahendusstrateegiad

Konflikti kestel transkribeeriti ja kodeeriti nii lapsevanemate kui ka laste konfliktide lahendusviise, tuginedes Herrera ja Dunni (1997) välja pakutud neljale erinevale kategooriale:

1. **Leevendamine (mitigating):** sisaldab kompromissi, kauplemist ja eesmärkide integreerimist ning teise osapoole rahustamist.
2. **Õigustamine (justifying):** hõlmab selgituste andmist ja selgituste nõudmist partnerilt.
3. **Konflikti süvendamine (aggravating):** koosneb ähvardustest, kiusamisest ja nõudmistest ilma põhjenduseta, nõudmiste kordamine, hääle tõstmine, nutmine, karjumine ja füüsiline vägivald.
4. **Muu:** sisaldab nõustumist, tähelepanu kõrvale juhtimist, samuti neutraalsete ja teemaväliste väidete kasutamist.

Õigustamise kategooriasse kodeeriti selgituste nõudmine ja andmine konkreetse konfliktsituatsiooni kohta. Kui üks osapool nõudis selgitust ja teine vastas, registreeriti nii selgituse nõudmine kui ka selle andmine. Selgituse nõudmisele antud minimaalne vastus, näiteks seisukoha ühekordne kordamine („Ma ei taha”), kodeeriti õigustamisena, kuna see täitis kommunikatiivse vastuse funktsiooni. Kui sama seisukohta korrati pärast esmast vastust ilma uue sisuta või sellega kaasnes emotsionaalne eskalatsioon, kodeeriti see konflikti süvendamisena. Konflikti süvendamise alla kuulusid ka soovimatu käitumise jätkamine ning teise osapoole suhtes ebasõbralik käitumine, näiteks hääle tõstmine, naermine, hääle imiteerimine, füüsiline vägivald, alavääristamine, solvamine ja teise vajaduste pisendamine. Leevendamisenäiteks kodeeriti kauplemine, kompromiss ning tegevuse järjekorra või kestuse üle vaidlemine, näiteks „5 minutit veel” või „õhtul saad”, kui see integreeris mõlema osapoole eesmärgi. „Muu“ kategooriasse liigitati käitumised, mis ei sobinud eelnevatesse kategooriatesse, näiteks tähelepanu kõrvalejuhtimine või hajumine, nõustumine, neutraalsed ja teemavälised väited, teise osapoole mittekuulmine ning ebaselge kõne. Kui ühes voorus esines mitu lahendusviisi, kodeeriti kõik esinenud strateegiad eraldi, kuna eesmärk oli kaardistada strateegiate koguhulk, mitte määrata vooru domineeriv strateegia. Kodeerimisskeemi näited on esitatud tabelis 1.

Tabel 1.
Konfliktilahendusstrateegiate kodeerimisskeem

Kategooria	Alamkategooria	Selgitus
Leevendamine	Kompromiss	Mõlemad pooled kohandavad oma esialgset soovi viisil, mis võimaldab jõuda kokkuleppele.
	Kauplemine	Üks osapool loobub millestki või pakub midagi vastu, et saavutada kokkulepe.
Õigustamine	Selgituste andmine	Oma seisukoha põhjendamine, nt „Ma pean seda tegema, sest...“.
	Selgituste nõudmine	Teiselt osapoolelt põhjenduse küsimine, nt „Miks?“.
Süvendamine	Ähvardamine	Vastuseisu tugevdamine ähvarduse kaudu.
	Kiusamine	Teise osapoole alavääristamine, narrimine või solvamine.
	Hääle tõstmine/karjumine/ nutmine	Kõnetoon muutub agressiivseks, kaasneb nutmine või karjumine.
	Füüsiline agressioon	Löömine, lükkamine või muu füüsiline vägivald.
	Vastuseis/nõudmised ilma õigustamiseta	Vastuseisu tugevdamine põhjendamata nõudmise kaudu.
Muu	Tähelepanu eemalejuhtimine või hajumine	Teise teema või tegevuse juurde liikumine.
	Nõustumine	Teise osapoole sooviga nõustumine, nt „Olgu“.
	Neutraalsed/ teemavälised väited	Väited, mis ei puuduta otseselt konflikti.

Töö andmed kodeeris täielikult töö autor, lisaks kodeeris sõltumatult 15,5% andmestikust teine eesti keelt emakeelena rääkiv uurija (75 konflikti 483-st). Vaatlejatevahelist reliaablust hinnati protsentuaalse nõustumise alusel. Vaatlejatevaheline nõustumine oli konflikti algataja määramisel 97,3%, konflikti käigus kasutatud lahendusviiside kodeerimisel 79,7% (561/704), konflikti lahenemise hindamisel 94,7% (71/75), konflikti alguse määramisel 93,3% (70/75) ning konflikti lõpu määramisel 96,0% (72/75). Seega viitavad antud tulemused heale kuni väga heale vaatlejatevahelisele kooskõlale. Kõrgeim nõustumine ilmnis binaarsete tunnuste puhul (nt konflikti lahenemine ja lõpp), samas kui konfliktilahendusviiside kodeerimine osutus keerukamaks, mis võib tuleneda asjaolust, et antud kategooria puhul on rohkem vastusevariante ning rohkem tõlgendusruumi.

Andmeanalüüs

Kokku analüüsiti uuringus 483 konfliktide päeva jooksul toimunud vanema ja lapse vaheliste konfliktide põhjal arvutati välja konfliktide keskmine päevane esinemissagedus. Sageduse arvutamisel arvestati maha lapse lõuna- ja ööune aeg ning aeg, mil laps viibis vanavanemate juures (kahe salvestise puhul). Lisaks tuli ühe salvestise puhul arvestada asjaoluga, et salvestusseade lülitus päeva keskel tehnilise rikke tõttu välja. Analüüsimeetodite valikul lähtuti valimi väiksusest ($N = 6$). Kuigi andmete normaaljaotust polnud rikutud, eelistati valimi väiksuse tõttu mitteparameetrilisi statistilisi meetodeid. Lisaks konfliktide absoluutarvule analüüsiti ka konfliktide keskmise sageduse muutust tunnis, et võtta arvesse salvestuste erinevat kestust.

Kirjeldava statistika abil arvutati kõigi peamiste uuritavate muutujate keskmised (M), standardhälbed (SD), miinimum- ja maksimumväärtused. See võimaldas anda ülevaate konfliktide sagedusest, konfliktilahendusstrateegiate osakaalust ning kõnearengu näitajatest mõlemas mõõtmislaines. Konfliktilahendusstrateegiate osakaalud arvutati iga lapse kohta eraldi, jagades vastava strateegia esinemissageduse kõigi lapse poolt konfliktides kasutatud strateegiate koguarvuga kummaski mõõtmislaines. Konfliktide sageduse muutuse hindamiseks kolme- ja neljaaastaselt kasutati Wilcoxon'i signed-rank testi, mis sobib kahe sõltuva valimi võrdlemiseks väikese valimi korral ning olukorras, kus normaaljaotuse eeldus ei ole täidetud.

Uuringu longituudse mõõtme täiendavaks kirjeldamiseks koostati lisaanalüüs, milles esitati iga lapse peamiste uuritavate näitajate individuaalsed muutused kahe mõõtmislaine vahel. Lisaks arvutati Spearmani korrelatsioonid esimese ja teise mõõtmislaine vastavate lapse tasandi näitajate vahel, et hinnata nende järjepidevust ajas. Väikese valimi tõttu ei koostatud nende kontrollimiseks eraldi hüpoteese, vaid neid käsitleti täiendavate lisaanalüüsidenä. Tulemused on esitatud lisa 1.

Seoste analüüsimiseks kasutati Spearmani korrelatsioonianalüüsi. Lapse tasandil hinnati kõnearengu ja konfliktilahendusstrateegiate osakaalude seoseid ning konfliktiepisoodi tasandil lapse ja lapsevanema vastavate strateegiate koosinemist samas konfliktis. Analüüs viidi läbi mõlemas mõõtmislaines eraldi. Konfliktide lahenduseni jõudmise tõenäosust analüüsiti binaarse logistilise regressiooniga, hinnates lapse ja lapsevanema strateegiate seoseid lahenduseni jõudmisega eraldi esimeses ja teises mõõtmislaines.

Tulemuste tõlgendamisel kasutati regressioonikordajaid (B), standardvigu (SE), p-väärtusi, odds ratio'sid (OR), VIF-näitajaid, Hosmer–Lemeshow testi, χ^2 -statistikat ja Nagelkerke R^2 väärtust.

Analüüsiühik erines sõltuvalt analüüsist: kahe laine võrdlused ja korrelatsioonid viidi läbi lapse tasandil koondnäitajate põhjal (nt keskmised või osakaalud), samas kui logistiline regressioon viidi läbi konfliktiepisoodi tasandil, kus iga konflikt käsitleti eraldi vaatlusühikuna. Laste ja lapsevanemate konfliktilahendusstrateegiate omavahelisi seoseid analüüsiti konfliktiepisoodi tasandil, lähtudes samas konfliktis esinenud strateegiate koosesinemisest. Kuna konfliktiepisoodid pärinesid ainult kuue lapse vaatlustest, ei saa neid käsitada üksteisest sõltumatute vaatlusühikutena, mistõttu tuleb logistilise regressiooni tulemusi tõlgendada ettevaatusega. Sama piirang kehtib ka konfliktiepisoodi tasandil tehtud korrelatsioonanalüüside puhul. Andmete normaaljaotust kontrolliti Shapiro–Wilki testiga. Tulemused ei viidanud normaaljaotusest kõrvalekaldumisele ($p > .05$), kuid väikese valimi tõttu kasutati analüüsis mitteparameetrilist Wilcoxon'i testi. Statistilised analüüsid viidi läbi JASP-programmis, kuid binaarset logistilist regressiooni tehti R-programmis, kuna see võimaldas mudelite sobivust täpsemalt kontrollida. Kõik statistilised testid viidi läbi kahepoolsena ning statistilise olulisuse piiriks seati $p < .05$.

Käesoleva töö koostamisel kasutati OpenAI ChatGPT-d abivahendina R-koodi koostamisel, andmeanalüüsi soovitusteks JASPi ning statistiliste väljundite tõlgendamisel. ChatGPT-d kasutati kõige enam tehnilise abivahendina logistilise regressiooni analüüsiks vajaliku R-koodi kirjutamiseks ning R-programmist saadud tulemuste lugemiseks ja kontrollimiseks. (OpenAI, 2026) Kõik analüüsid käivitas, tulemused kontrollis ja lõplikud tõlgendused esitas töö autor.

Tulemused

Enne erinevuste analüüsimist kontrolliti muutujate jaotust Shapiro–Wilki testiga. Ühegi muutuja puhul ei ilmnenud statistiliselt olulist kõrvalekallet normaaljaotusest ($W = 0,805\text{--}0,959$, kõik $p > 0,05$). Samas tuleb arvestada, et valim oli väike ($N = 6$), mistõttu on normaaljaotuse hindamine piiratud ning testide statistiline võimsus madal. Seetõttu kasutati muutuste hindamiseks mitteparameetrilist Wilcoxon'i testi.

Konfliktide sageduse muutus kahe laine lõikes

Uuringus osalenud kuuel lapsel esines kolme aasta vanuselt keskmiselt 46,67 konflikti ($SD = 15,10$) päevas, samas kui nelja aasta vanuses oli konfliktide keskmine arv 33,83 ($SD = 17,14$) päevas. Lisaks konfliktide absoluutarvule analüüsiti konfliktide keskmise sageduse muutust tunnis, et arvestada salvestuste erineva kestusega. Konfliktide keskmine sagedus tunnis vähenes neljandal eluaastal võrreldes kolmanda eluaastaga ($M = 3,61$, $SD = 1,06$ vs. $M = 3,34$, $SD = 1,07$), kuid erinevus ei olnud statistiliselt oluline ($W = 12,00$, $p = 0,844$). Seega ei leidnud kinnitust hüpotees, et konfliktide sagedus tunnis väheneb kolmandalt neljandale eluaastale üleminekul.

Konfliktilahendusstrateegiate muutused kahe laine lõikes

Teise hüpoteesi kohaselt eeldati, et neljandaks eluaastaks kasutavad lapsed rohkem leevendamisstrateegiaid ning vähem konflikti süvendavaid strateegiaid. Tulemused seda hüpoteesi ei kinnitanud, kuna kummagi strateegia kasutamises ei ilmnenud statistiliselt olulist muutust. Statistiliselt oluline muutus ilmnis ainult laste õigustamisstrateegiate kasutamises, mille osakaal suurenes 26%-lt 37%-le ($W = 0,00$, $p = 0,031$). Teiste lapse ja lapsevanema strateegiate puhul statistiliselt olulisi muutusi ei ilmnenud. Kahe mõõtmislaine muutujate väärtused ja Wilcoxon'i testi tulemused on esitatud tabelis 2.

Tabel 2

Uuringu peamiste muutujate kirjeldav statistika

Muutuja	<i>M 3 a</i>	<i>SD</i>	<i>M 4 a</i>	<i>SD</i>	<i>W</i>	<i>p</i>
Õigustamine, laps	0,263	0,134	0,371	0,130	0,00	0,031
Leevendamine, laps	0,044	0,029	0,089	0,050	4,00	0,219
Süvendamine, laps	0,558	0,159	0,469	0,118	18,00	0,156
Õigustamine, vanem	0,395	0,116	0,424	0,172	7,00	0,563
Leevendamine, vanem	0,196	0,055	0,190	0,064	11,00	1,000
Süvendamine, vanem	0,319	0,104	0,312	0,139	12,00	0,844

W – Wilcoxon'i signed-rank testi statistik; SD – standardhälve

Lisaks keskmiste muutuste analüüsile arvutati kirjeldava lisaanalüüsina ka esimese ja teise mõõtmislaine vastavate näitajate omavahelised korrelatsioonid, et hinnata uuritavate tunnuste järjepidevust samade laste lõikes. Antud tulemusi käsitletakse üksnes kirjeldavana ning need on esitatud lisas 1. Lisas 1 esitatud korrelatsioonid näitasid, et kõige järjepidevamad olid kahe mõõtmislaine lõikes vanemate leevendamise- ja süvendamisstrateegiad ning Reynelli koguskoor. Väikese valimi tõttu tuleb neid tulemusi siiski käsitleda ettevaatlikult.

Kõnearengu seos leevendavate konfliktilahendusstrateegiatega kasutamise

Reynelli kõne arengu testi koguskoor suurenes aasta jooksul statistiliselt oluliselt, tõustes 93,83 punktilt ($SD = 15,04$) 115,00 punktini ($SD = 9,42$; $W = 0,00$, $p = 0,031$). Kõnearengu seoseid lapse konfliktilahendusstrateegiatega hinnati Spearmani korrelatsioonianalüüsiga. Kõnearengu ja leevendamisstrateegiatega kasutamise vahel statistiliselt olulist seost ei ilmnunud ei esimeses mõõtmislaines ($\rho = -0,20$, $p = 0,714$) ega teises mõõtmislaines ($\rho = -0,52$, $p = 0,288$). Samuti ei ilmnunud statistiliselt olulisi seoseid õigustamise ($\rho = 0,493-0,714$, kõik $p > 0,05$) ega süvendamisstrateegiatega puhul ($\rho = -0,609$ kuni $-0,600$, kõik $p > 0,05$). Seega ei leidnud H3 kinnitust.

Laste ja lapsevanemate strateegiatega omavahelised seosed

Hüpoteesi H4 kontrollimiseks viidi läbi Spearmani korrelatsioonanalüüs eraldi mõlema mõõtmislaine lõikes. Mõlemas mõõtmislaines ilmnemise statistiliselt olulised positiivsed seosed laste ja lapsevanemate vastavate konfliktilahendusstrateegiatega vahel. Esimeses laines jäid seosed vahemikku $\rho = 0,232-0,475$ ning teises laines vahemikku $\rho = 0,348-0,496$, kõik $p < 0,001$. Tulemused viitavad sellele, et laste ja lapsevanemate konfliktilahendusstrateegiad on omavahel järjepidevalt seotud mõlemas mõõtmislaines. Seosed olid kõige tugevamad konfliktide süvendavate ja õigustavate strateegiatega puhul. Seega leidis hüpoteesi H4, mille kohaselt laste konfliktilahendusstrateegiad on positiivses seoses oma vanemate strateegiatega, kinnitust. Laste ja nende vanemate lahendusstrateegiatega vahelised seosed on välja toodud tabelis 4.

Tabel 4

Laste ja lapsevanemate konfliktilahendusstrateegiatega vahelised seosed

Strateegia	I laine p	I laine p	II laine p	II laine p
Õigustamine	0,459	< ,001	0,496	< ,001
Leevendamine	0,232	< ,001	0,348	< ,001
Süvendamine	0,475	< ,001	0,469	< ,001

Täiendava kirjeldava lisaanalüüsina hinnati ka lapse ja lapsevanema strateegiate longituudseid seoseid kahe mõõtmislaine vahel. Lapsevanema esimese laine õigustamine ja süvendamine olid mõõdukalt positiivselt seotud lapse teise laine vastavate strateegiatega, kuid seosed ei olnud statistiliselt olulised. Vastupidises suunas ilmnes tugevaim, kuid samuti statistiliselt mitteoluline seos lapse esimese laine süvendamise ja lapsevanema teise laine süvendamise vahel. Täpsemad tulemused on esitatud lisas 1.

Leevendamis- ja süvendamisstrateegiate seos konflikti lahendamisega

Hüpoteesi H5 kontrollimiseks kasutati binaarset logistilist regressiooni. Analüüs viidi läbi eraldi lapse ja lapsevanema strateegiate kohta mõlemas mõõtmislaines. Multikollineaarsust hinnati VIF väärtuste abil. Kõik põhimudelid olid statistiliselt olulised. Lapse strateegiate mudelite puhul oli mudeli sobivus oluline nii I laines, $\chi^2(2) = 11,48$, $p = 0,003$, kui ka II laines, $\chi^2(2) = 16,87$, $p < 0,001$. Lapsevanema strateegiate mudelite puhul oli mudeli sobivus samuti oluline nii I laines, $\chi^2(2) = 10,10$, $p = 0,006$, kui ka II laines, $\chi^2(2) = 9,91$, $p = 0,007$. Mudelite Nagelkerke R^2 väärtused jäid vahemikku 0,047–0,122.

Lapse strateegiate puhul ilmnes I laines, et süvendamisstrateegiate kasutamine oli seotud väiksema tõenäosusega jõuda konflikti lahenduseni. Leevendamisstrateegiate seos oli positiivne, kuid ei saavutanud statistilist olulisust. II laines ilmnes vastupidine muster: leevendamisstrateegiate kasutamine oli seotud suurema tõenäosusega jõuda lahenduseni, samas kui süvendamisstrateegiate seos ei olnud statistiliselt oluline. Täpsemad tulemused on esitatud tabelis 5.

Tabel 5.

Laste kasutatud leevendamis- ja süvendamisstrateegiate seos konflikti lahendamisega

Laine	Muutuja	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>p</i>	<i>OR</i>	<i>95% CI</i>
I laine	Leevendamine	0,64	0,35	0,068	1,89	[0,96; 3,79]
I laine	Süvendamine	-0,96	0,36	0,007	0,38	[0,18; 0,76]
II laine	Leevendamine	1,48	0,36	<0,001	4,41	[2,17; 9,07]
II laine	Süvendamine	-0,34	0,47	0,472	0,71	[0,29; 1,88]

B – logitkoefitsient; SE – standardviga; OR – odds ratio; CI – usaldusvahemik.

Lapsevanema strateegiate puhul oli leevendamisstrateegiate kasutamine seotud suurema tõenäosusega jõuda konflikti lahenduseni mõlemas mõõtmislaines. Süvendamisstrateegia seos oli mõlemas laines negatiivne, kuid statistiliselt oluline ainult teises laines. Seega leidis H5 osaliselt kinnitust. Täpsemad tulemused on esitatud tabelis 6.

Tabel 6*Vanemate kasutatud leevendamise- ja süvendamisstrateegiate seos konflikti lahendamise*

Laine	Muutuja	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>p</i>	<i>OR</i>	<i>95% CI</i>
I laine	Leevendamine	0,65	0,25	0,009	1,91	[1,18; 3,10]
I laine	Süvendamine	–0,44	0,26	0,088	0,64	[0,39; 1,07]
II laine	Leevendamine	0,70	0,35	0,047	2,01	[1,02; 4,06]
II laine	Süvendamine	–0,80	0,35	0,024	0,45	[0,23; 0,90]

B – logitkoefitsient; SE – standardviga; OR – odds ratio; CI – usaldusvahemik.

Õigustamisstrateegia ei olnud statistiliselt oluliselt seotud konflikti lahenduseni jõudmisega ei lapse ega lapsevanema puhul kummaski mõõtmislaines. Lapse puhul jäid seosed vahemikku $B = -0,10$ kuni $0,33$, $OR = 0,90-1,39$, kõik $p > 0,05$. Lapsevanema puhul jäid seosed vahemikku $B = -0,15$ kuni $0,14$, $OR = 0,86-1,15$, kõik $p > 0,05$. Seega ei olnud õigustamise kasutamine otseselt seotud konflikti lahendamise

Arutelu

Käesoleva uuringu eesmärk oli uurida laste ja nende vanemate vaheliste konfliktide sagedust ja lahendusviise kolme ja nelja aastaseks, analüüsida konfliktikäitumise seoseid lapse kõne arenguga ning hinnata lapse ja lapsevanema konfliktilahendusstrateegiatega omavahelisi seoseid ja seost konflikti lahenduseni jõudmisega. Tulemused näitasid, et kuigi konfliktide sagedus neljandaks eluaastaks kirjeldava statistika põhjal vähenes, polnud see muutus statistiliselt oluline. Samuti ei leidnud kinnitust hüpotees, mille järgi lapsed kasutavad neljandaks eluaastaks rohkem leevendamisstrateegiaid ja vähem konflikti süvendavaid strateegiaid. Statistiliselt oluline arenguline muutus ilmnas üksnes õigustamisstrateegiatega kasutamises, mille osakaal suurenes neljandaks eluaastaks. Kõne arengu taseme ja leevendamisstrateegiatega kasutamise vahel statistiliselt olulist seost ei ilmnunud. Küll aga leidis kinnitust hüpotees lapse ja lapsevanema konfliktilahendusstrateegiatega vastastikuse seose kohta ning osaliselt leidis kinnitust hüpotees, mille järgi leevendamisstrateegiad seostuvad suurema ja konflikti süvendavad strateegiad väiksema tõenäosusega jõuda lahenduseni. Seega tõuseb käesoleva töö keskse tulemusena esile lapsevanema ja lapse konfliktikäitumise vastastikune seotus. Konflikti puhul ei ole oluline ainult selle olemasolu või sagedus, vaid eeskätt suhtlustradid, mida laps ja lapsevanem konflikti käigus kasutavad.

Konfliktide sagedus

Konfliktide sageduse tulemuste tõlgendamisel tuleb arvestada nii väikest valimit kui ka uuringudisaini eripära. Kuigi kirjeldav statistika näitas konfliktide sageduse vähenemist, polnud muutus statistiliselt oluline. Varasemates uuringutes on samuti leitud, et konfliktide sagedus võib kolmanda ja neljanda eluaasta jooksul väheneda (Weaver et al., 2015), kuid käesolev analüüs seda seost ei kinnitanud. Üheks võimalikuks põhjuseks võib olla pikaajaline vaatlus. Erinevalt spetsiifilistele olukordadele keskenduvatest uuringutest (nt toakoristamisülesanded või söögikorrad) (Laible & Thompson, 2002; Laible et al., 2008), sisaldasid kogu päeva salvestised ka palju rahulikke perioode. Seetõttu võib konfliktide sagedus kogu päeva vaatluses näha "ära lahustuda". Leitud sagedused (3,61 konflikti tunnis kolmeaastastel ja 3,34 neljaastastel) olid sarnased Dixi (1991) pakutud konfliktide sageduse alumise piiriga (3,5 korda h-s). Samas võiks laste ja vanemate konfliktide analüüsimisel pöörata sageduse kõrval rohkem tähelepanu ka suhtluse kvaliteedile, kuna lapse arengut ei mõjuta üksnes konfliktide hulk, vaid ka viis, kuidas konflikte lahendatakse (Pandey, 2015).

Konfliktilahendusstrateegiate muutused kahe laine lõikes

Teise hüpoteesi kohaselt eeldati, et neljandaks eluaastaks suureneb laste leevendamisstrateegiate kasutamine ning väheneb konflikti süvendamine. Tulemused seda hüpoteesi ei kinnitanud, kuna ei leevendamis- ega süvendamisstrateegiate muutused ei olnud statistiliselt olulised. Statistiliselt oluline arenguline muutus ilmnes üksnes õigustamisstrateegiate kasutamises, mille osakaal suurenes neljandaks eluaastaks. Seega lapsed ei pruugi tingimata hakata vanematega vähem vaidlema, vaid võivad hakata oma vastuseisu rohkem põhjendama ja vanematelt selgitusi nõudma. Selline tõlgendus on kooskõlas varasemate uuringutega, mille järgi liiguvad lapsed vanuse kasvades lihtsast keeldumisest keerukamate verbaalsete strateegiate kasutamise suunas (Dunn & Munn, 1987; Klimes-Dougan & Kopp, 1999). Samas tuleb arvesse võtta, et õigustamise sagenemine ei tähenda automaatselt lahendusele suunatumat konfliktikäitumist. Laps võib küll olla suuteline oma seisukohta põhjendama, kuid ei pruugi veel nii palju valmis olla kompromissiks või teise osapoole vajadustega arvestamiseks.

Kõnearengu seos leevendavate konfliktilahendusstrateegiate kasutamisega

Käesolevas uuringus ei ilmnenu seost lapse kõnearengu taseme ja leevendamisstrateegiate kasutamise vahel. Seega ei kinnitanud tulemused teoreetilist eeldust, et parem kõne areng toetab keerukamate konfliktilahendusstrateegiate kasutamist (Dionne & Rezzonico, 2025; Wieczorek et al., 2025). Võimalik, et väikese valimi tõttu jäi seos tuvastamata. Uuringudisain omab seejuures väga olulist rolli. Näiteks võis olla leevendamistehnikate kasutamine sotsiaalse mõõdikuna liiga spetsiifiline. Sarnasele probleemile viitas ka Wieczoreki ja kolleegide (2025) metauuring, kus nad tõid välja, et uuringutes, kus vaadeldi laiemalt sotsiaalsete oskuste seost kõne arenguga, ilmnemiseid tugevamad seosed võrreldes uuringutega, kus vaadeldi spetsiifilisemaid sotsiaalseid oskusi. Kõne areng loob küll eeldused oma mõtete ja tunnete väljendamiseks (Dunn & Hughes, 2001; Horowitz et al., 2005), kuid nende oskuste konstruktiivne kasutamine võib sõltuda sellest, kui turvaliseks ja vastastikuseks suhtlussituatsiooniks konflikt lapse ja vanema vahel kujuneb (Kochanska et al., 2009). Piiride kompamise kaudu võib laps õppida, millised argumendid teist osapoolt veenavad. Käesoleva uuringu tulemused võivad viidata sellele, et lapse konfliktikäitumine kujuneb lapse kõne arengu ja lapsevanemaga kasutatavate suhtlustrite koosmõjus. Seega, isegi kui lapsel on olemas vajalik sõnavara, võib konflikti käigus kujunev suhtlussituatsioon selle kasutamist oluliselt kas soodustada või piirata.

Laste ja lapsevanemate strateegiate vaheline seos

Käesoleva uuringu üks olulisemaid tulemusi oli lapse ja lapsevanema konfliktilahendusstrateegiate järjepidev positiivne seos mõlemas mõõtmislaines. Kõigi uuritud strateegiate puhul ilmnas, et lapse ja lapsevanema vastavad lahendusviisid olid omavahel seotud. See viitab sellele, et lapse konfliktikäitumist ei saa käsitleda üksnes lapse individuaalse oskusena, vaid seda tuleb mõista lapse ja lapsevanema vastastikuses suhtluses kujuneva protsessina. Samas ei võimalda samas mõõtmislaines leitud seosed üheselt järeldada mõju suunda, sest lisaks lapsevanema reaktsioonidele võib ka lapse käitumine kujundada lapsevanema kasutatavaid konfliktilahendusstrateegiaid. Tulemus on kooskõlas varasemate uuringutega, mis näitavad, et laps ja vanem kasutavad sarnaseid konfliktilahendusviise – näiteks kui vanem õigustab, teeb seda ka laps (Laible et al., 2008). Lisaanalüüsist ilmnas, et lapsevanemate leevendamise- ja süvendamisstrateegiad olid kahe mõõtmislaine vahel üsna stabiilsed, samas kui laste puhul oli selline järjepidevus tunduvalt madalam. See võib viidata asjaolule, et vanemate konfliktikäitumise mustrid on juba välja kujunenud. Sealjuures võib laps vanemalt üle võtta nii konstruktiivsemaid kui ka konflikti süvendavaid suhtlusmustreid. Vanemate suhtlusstiili ja konfliktilahendusstrateegiate tähtsus ei piirdu vaid varase lapsepõlve konfliktidega, vaid võib avalduda ka lapse hilisemates suhetes eakaaslastega (Herrera & Dunn, 1997). Oluline on arvestada, et kuigi konflikt kujuneb lapse ja lapsevanema koostoimes, ei ole nad vaimse arengu seisukohalt võrdsed partnerid, mistõttu on lapsevanemal eriti oluline roll enda lapsele positiivse eeskuju andjana ja konflikti suunajana.

Konfliktilahendusstrateegiate seos konflikti lahendamisega

Hüpotees, mille kohaselt leevendavad strateegiad seostuvad suurema ja süvendavad strateegiad väiksema tõenäosusega jõuda lahenduseni, leidis osalist kinnitust. Samas varieerus seoste statistiline olulisus nii osapoolte kui ka mõõtmislainete lõikes. Kõige selgemalt ilmnas leevendamisestrateegiate seos lahenduseni jõudmisega. Lapsevanemate puhul oli see seos statistiliselt oluline mõlemas laines, rõhutades lapsevanema suunavat rolli ning väljakujunenud suhtlusmustreid konflikti lahendamisel. Leid on kooskõlas varasemate uuringutega, mille kohaselt teise osapoollega arvestavad lahendusstrateegiad aitavad paremini jõuda lahenduseni (Herrera & Dunn, 1997; Laible et al., 2008; Laursen et al., 2001). Lapse puhul muutus leevendamise seos lahenduseni jõudmisega statistiliselt oluliseks nelja-aastasena, kus lapsepoolne leevendamise kasutamine suurendas konflikti lahendamise

tõenäosust ligi neli korda. See võib viidata sellele, et neljandaks eluaastaks areneb lapse võime paremini mõista teise osapoole kavatsusi ja kohandada oma käitumist vastavalt olukorrale (Whitebread & Neale, 2020).

Konflikti süvendamine seostus seevastu väiksema tõenäosusega jõuda lahenduseni. Statistiliselt oluline negatiivne seos süvendamise ja konflikti lahendamise vahel ilmnes lapse puhul just esimeses laines ning lapsevanema puhul teises laines. Esimeses laines vähendas lapse puhul süvendamise kasutamine lahenduse tõenäosust ligi 62%. Kolmandal eluaastal võib süvendavate strateegiate negatiivne seos lahenduseni jõudmisega olla seotud lapse alles kujuneva eneseregulatsioonivõimega, mis omakorda raskendab emotsionaalsest eskalatsioonist väljumist (Bell et al., 2024; Dunn & Hughes, 2001). Teises laines osutus aga statistiliselt oluliseks just lapsevanema süvendavate strateegiate kasutamise pärssiv roll lahenduseni jõudmisel. See võib olla seotud laste suureneva autonoomiavajadusega ning asjaoluga, et neljandaks eluaastaks hakkavad lapsed rohkem mõistma konfliktikäitumise vastastikust, mistõttu võib neljaastane otsustada lapsevanema süvendavatele strateegiatele teadlikumalt vastu seista. (Nucci et al., 1996) Seetõttu on oluline suunata lapsevanemaid märkama ja ennetama konflikti süvendamist, et vältida olukordi, kus konflikti hakkab juhtima lahendust pärssiv emotsionaalne eskalatsioon.

Õigustamisstrateegia ei ennustanud statistiliselt olulisel määral lahenduseni jõudmist kummaski laines ega kummagi osapoole puhul. Kuigi laste õigustamisstrateegiate kasutamine neljandaks eluaastaks suurenes, võib õigustamine olla pigem arenguline näitaja, mis viitab lapse kasvavale võimele oma seisukohti põhjendada. Samas ei pruugi see olla piisav, et vastaspoolt veenda või kokkuleppeni jõuda (Branje, 2018). Siiski võib õigustamisel olla leevendamisstrateegiate kasutamise osas toetav roll, sest selleks, et teine osapool pakkumisega nõustuks, võib tal olla vaja mõista olukorra põhjuseid ja tagamaid. Kuna varasemates konfliktiteemalistes uuringutes on õigustamist ja leevendamist sageli käsitletud laiema läbirääkimise kategooriana (Klimes-Dougan & Kopp, 1999; Mudrick et al., 2023), võiks tulevastes uuringutes täpsemalt analüüsida, kuidas need strateegiad eraldi ja koos lahenduseni jõudmisega seostuvad.

Lahenduseni jõudmist võib tõlgendada ka käitumist kinnitava tagajärjena. Operantse tingimise kohaselt mõjutavad käitumise tagajärjed selle edasise esinemise tõenäosust (Skinner, 1953). Seetõttu pole oluline üksnes konflikti lahendamine, vaid ka käitumine, mille kaudu lahendus saavutatakse. Kui soovitud tulemus järgneb konstruktiivsele käitumisele,

võib see toetada sarnaste strateegiate edasist kasutamist, kui aga karjumisele, ähvardamisele või nõudmiste kordamisele, võib kinnitust saada hoopis konflikti süvendav käitumine. Seetõttu on lapsevanema jaoks oluline märgata, millised käitumisviisid konfliktides kinnitust saavad. Sageli võivad need detailid kiire lahenduse otsimise varjus jääda tähelepanuta.

Piirangud ja edasised uurimisvõimalused

Kuigi käesolev uuring pakub väärtuslikku sissevaadet lapse ja lapsevanema vahelisse konfliktikäitumisse loomulikus keskkonnas, tuleb tulemuste tõlgendamisel arvestada mitmete piirangutega. Peamine piirang on väike valim, mis vähendas testide statistilist võimsust ja piirab tulemuste üldistatavust. Seetõttu ei pruukinud mitmed täheldatud arengulised suunad nagu näiteks konfliktide sageduse vähenemine või leevendamisstrateegiate kasv, saavutada statistilist olulisust, kuigi kirjeldav statistika neile viitas. Samuti koosnes valim peamiselt normikohase kõnearenguga lastest, mis tähendab, et tulemuste üldistamisel kõne arengu häiretega lastele või erineva sotsiaalmajandusliku taustaga peredele tuleb olla ettevaatlik. Kuigi kokku analüüsiti 483 konflikti, pärinesid need vaid kuult lapselt. Seetõttu ei saa konfliktiepisoodi tasandil tehtud analüüsides käsitleda kõiki konflikte täielikult sõltumatute vaatlusühikutena ning tulemusi tuleb tõlgendada ettevaatlikult. Samuti ei võimalda samas mõõtmislaines leitud lapse ja lapsevanema strateegiate seosed teha järeldusi mõju suuna kohta. Tulevikus võiks neid seoseid uurida suurema valimiga.

Andmete tõlgendamisel tuleb arvestada ka konflikti määratlemise subjektiivsusega. Kuna uurijate vahel puudub ühtne kokkulepe konflikti alguse, lõpu ja kestuse määramisel, on uuringu tulemuste võrdlemine varasemate töödega subjektiivne (Donovan et al., 1990; Eisenberg, 1992; Kim et al., 2021; Kuczynski et al., 1987; Laible & Thompson, 2002). Loomulikus keskkonnas salvestamine suurendab küll ökoloogilist valiidsust, kuid sellega kaasnevad tehnilised ja kontekstuaalsed piirangud. Ühe salvestise puhul lülitus LENA-seade rikke tõttu varem välja ning kaks last viibisid salvestuspäeval mõne tunni vanavanemate juures, mistõttu ei kajasta need salvestised täielikult lapse kogu päeva suhtlust vanematega. Samuti võisid tulemusi mõjutada erinevused laste magamisharjumustes, näiteks lõunaune ja magamamineku aja osas. Kahe salvestise puhul oli lapse ärkvelolekuaeg pikem kui 14 tundi, mistõttu võis lapse väsimus soodustada konfliktide teket ja raskendada emotsioonide reguleerimist. Samuti ei vaadeldud vanemate kasvatusstiile ning laste õdede ja vendade arvu, mis võisid oluliselt mõjutada seda, kuidas, kui palju ja kellega laps päeva jooksul suhtleb. Kuigi käesolevas töös on konflikti lahenduseni jõudmist käsitletud arenguliselt positiivse

nähtusena, ei pruugi see igas kontekstis olla parim tulemus. Strateegiate valikutest olulisem on suhtluse tegelik kvaliteet ja lapsevanema roll konflikti suunajana. (Herrera & Dunn, 1997) Näiteks olukorras, kus laps räägib öösel enne magamaminekut ema nõusse andma talle lisa ekraaniaega, võib küll rääkida edukast lahendusest ja arenenud sotsiaalsetest oskustest, kuid sisuliselt võib selline järeleandmine kahjustada lapsevanema autoriteeti või lapse üldist heaolu. See kinnitab, et lahenduseni jõudmine on positiivne eelkõige siis, kui vanem säilitab vastutuse ja juhtrolli.

Kokkuvõte ja praktilised järeldused

Erinevalt täiskasvanutest, kes saavad teadlikult arendada oma läbirääkimisoskusi erinevate infokanalite kaudu, on väikelapse üheks peamiseks suhtlemise mudeliks lapsevanem ja tema igapäevane käitumine. Peredega tegelevate nõustajatele on see oluline teadmine, kuna eelmainitu viitab vajadusele toetada vanemaid nende endi suhtlusoskuste arendamisel, kuna lapse murettekitav konfliktikäitumine võib kujuneda lapse ja lapsevanema korduvates suhtlusmustrites. Probleemse käitumise puhul suunatakse laps sageli individuaalsesse teraapiasse (näiteks mänguteraapia) või hakatakse kaardistama lapse võimalikke stressoreid, kuid seejuures võib jääda tähelepanuta lapsevanema ja lapse vaheliste konfliktide täpsem analüüs. Seega on lapse arengu toetamiseks oluline pakkuda tuge ja suuniseid ka lapsevanematele. Käesolevas töös kasutatud uurimismeetod ise võiks tulevikus pakkuda alternatiivset viisi uurimaks ja peegeldamaks lapsevanemale, mis võib koduste konfliktide sageduse või emotsionaalse eskalatsiooni põhjuseks olla. Kui lapsevanemal avaneks võimalus oma konfliktikäitumist spetsialisti toel analüüsida ja märgata, kuidas konfliktilahendusstrateegiad omavahel seotud on ning kuidas leevendamisstrateegiad seostuvad suurema ning konflikti süvendamine väiksema tõenäosusega jõuda lahenduseni, annaks see vanemale väga kasulikku tagasisidet. Samuti võib konfliktide kuulamine aidata vanemale peegeldada, et stressirikas ei ole tingimata konflikt ise ega selle sagedus, vaid viis, kuidas konflikti käigus üksteisega suheldakse.

Kokkuvõttes võib antud uuringust välja tuua kaks olulist mõtet. Esiteks, kui me soovime, et meie lapsed oleksid meiega suheldes vastutulelikud, tuleb seda neile ette näidata. Teiseks, kui lapse ja lapsevanema konfliktikäitumine kujuneb vastastikusel suhtluses, on oluline küsida, milliseid suhtlusmustreid laps igapäevastes konfliktides kogeb. Kui soovime lapse käitumises näha midagi muud, peaksime täiskasvanutena leidma endas ressursi jääda rahulikuks ja arendama oma koostöövõimet lastega suhtlemisel.

Kasutatud kirjandus

- Bell, C., Bierstedt, L., Hu, T. (Amber), Ogren, M., Reider, L. B., & LoBue, V. (2024). Learning through language: The importance of emotion and mental state language for children's social and emotional learning. *Social and Emotional Learning: Research, Practice, and Policy*, 4, 100061. <https://doi.org/10.1016/j.sel.2024.100061>
- Bruner, J. (1985). Child's Talk: Learning to Use Language. *Child Language Teaching and Therapy*, 1(1), 111–114. <https://doi.org/10.1177/026565908500100113>
- Brushe, M. E., Mittinty, M. N., Gregory, T., Haag, D., Lynch, J. W., Reilly, S., Melhuish, E., & Brinkman, S. A. (2025). The Causal Effect of Parent-Child Interactions on Child Language Development at 3 and 4 Years. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 60(3), e70045. <https://doi.org/10.1111/1460-6984.70045>
- Dionne, M., & Rezzonico, S. (2025). The Relationship Between Language and Social Competence in 3- to 5-Year-Old Children at Risk of and Without Developmental Language Disorder. *Behavioral Sciences*, 15(11), 1536. <https://doi.org/10.3390/bs15111536>
- Dix, T. (1991). The affective organization of parenting: Adaptive and maladaptive processes. *Psychological Bulletin*, 110(1), 3–25. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.110.1.3>
- Donovan, W. L., Leavitt, L. A., & Walsh, R. O. (1990). Maternal self-efficacy: Illusory control and its effect on susceptibility to learned helplessness. *Child Development*, 61(5), 1638–1647.
- Dunn, J., & Hughes, C. (2001). "I Got Some Swords and You're Dead!": Violent Fantasy, Antisocial Behavior, Friendship, and Moral Sensibility in Young Children. *Child Development*, 72(2), 491–505. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00292>
- Dunn, J., & Munn, P. (1987). Development of justification in disputes with mother and sibling. *Developmental Psychology*, 23(6), 791–798. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.23.6.791>
- Eisenberg, A. R. (1992). Conflicts between mothers and their young children. *Merrill-Palmer Quarterly*, 38(1), 21–43.
- Eisenberg, A. R., & Garvey, C. (1981). Children's use of verbal strategies in resolving conflicts 1. *Discourse Processes*, 4(2), 149–170. <https://doi.org/10.1080/01638538109544512>

- Farbiash, T., & Berger, A. (2016). Brain and behavioral inhibitory control of kindergartners facing negative emotions. *Developmental Science*, 19(5), 741–756. <https://doi.org/10.1111/desc.12330>
- Farhat, F., Howe, N., Della Porta, S., & Ross, H. (2021). Maternal and Paternal Teaching in a Naturalistic Home Environment. *Journal of Cognition and Development*, 22(5), 767–788. <https://doi.org/10.1080/15248372.2021.1956929>
- Haan, D. M. P., & Singer, E. (2010). *The role of language in young children's adaptive modifying strategies during peer conflicts*.
- Herrera, C., & Dunn, J. (1997). Early experiences with family conflict: Implications for arguments with a close friend. *Developmental Psychology*, 33(5), 869–881. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.33.5.869>
- Horowitz, L., Jansson, L., Ljungberg, T., & Hedenbro, M. (2005). Behavioural patterns of conflict resolution strategies in preschool boys with language impairment in comparison with boys with typical language development. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 40(4), 431–454. <https://doi.org/10.1080/13682820500071484>
- Huang, C.-Y., & Lamb, M. E. (2013). Are Chinese Children More Compliant? Examination of the Cultural Difference in Observed Maternal Control and Child Compliance. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. (Sage CA: Los Angeles, CA). <https://doi.org/10.1177/0022022113513652>
- Kim, H. J., Kim, H. J., & Kim, H. K. (2021). The quality and quantity of mother-toddler conflicts in two contexts. *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*, 40(7), 3344–3354. <https://doi.org/10.1007/s12144-019-00263-4>
- Klimes-Dougan, B., & Kopp, C. B. (1999). Children's Conflict Tactics With Mothers: A Longitudinal Investigation of the Toddler and Preschool Years. *Merrill-Palmer Quarterly*, 45(2), 226–241. <https://www.jstor.org/stable/23093676>
- Kokmann, I. (2023). *Kolmeaastaste laste ja nende vanemate vahelised konfliktid*.
- Kuczynski, L., Kochanska, G., Radke-Yarrow, M., & Girnius-Brown, O. (1987). A developmental interpretation of young children's noncompliance. *Developmental Psychology*, 23(6), 799–806. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.23.6.799>

- Laible, D. J., & Thompson, R. A. (2002). Mother-child conflict in the toddler years: Lessons in emotion, morality, and relationships. *Child Development*, 73(4), 1187–1203. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00466>
- Laible, D., Panfile, T., & Makariev, D. (2008). The Quality and Frequency of Mother–Toddler Conflict: Links With Attachment and Temperament. *Child Development*, 79(2), 426–443. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01134.x>
- Laursen, B., Finkelstein, B. D., & Betts, N. T. (2001). A Developmental Meta-Analysis of Peer Conflict Resolution. *Developmental Review*, 21(4), 423–449. <https://doi.org/10.1006/drev.2000.0531>
- Letts, C., Edwards, S., Schaefer, B., & Sinka, I. (2014). The New Reynell Developmental Language Scales: Descriptive account and illustrative case study. *Child Language Teaching and Therapy*, 30(1), 103–116. <https://doi.org/10.1177/0265659013492784>
- Maynard, D. W. (1985). How children start arguments. *Language in Society*, 14(1), 1–29. <https://doi.org/10.1017/S0047404500010915>
- Mudrick, H. B., Nelson, J. A., Pylypciw, M., & Holub, S. C. (2023). Conflict and negotiation with preschoolers during family meals. *Journal of Family Psychology*, 37(7), 984–992. <https://doi.org/10.1037/fam0001072>
- OpenAI. (01.05. 2026). *ChatGPT* [Large language model]. <https://chatgpt.com/>
- Park, Y. R., Nix, R. L., Gill, S., & Hostetler, M. L. (2022). What kind of parenting is associated with early self-control among toddlers living in poverty? The importance of learning support. *Developmental Psychology*, 58(3), 425–437. <https://doi.org/10.1037/dev0001312>
- Recchia, H. E., Ross, H. S., & Vickar, M. (2010). Power and conflict resolution in sibling, parent–child, and spousal negotiations. *Journal of Family Psychology*, 24(5), 605–615. <https://doi.org/10.1037/a0020871>
- Shantz, C. U. (1987). Conflicts between Children. *Child Development*, 58(2), 283–305. <https://doi.org/10.2307/1130507>
- Skinner, B. F. (1953). *SCIENCE AND HUMAN BEHAVIOR*.
- Zamkowska, A., & Majcher, D. (2024). Effectiveness of Peer Conflict Resolution Strategies in an Inclusive Preschool Unit – A Systematic Review. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 43(3), 191–208. <https://doi.org/10.17951/lrp.2024.43.3.191-208>
- Takahashi, Y., Okada, K., Hoshino, T., & Anme, T. (2015). *Developmental Trajectories of Social Skills during Early Childhood and Links to Parenting Practices in a Japanese*

Sample.

https://www.researchgate.net/publication/281058117_Developmental_Trajectories_of_Social_Skills_during_Early_Childhood_and_Links_to_Parenting_Practices_in_a_Japanese_Sample

- Tjosvold, D. (2006). Defining conflict and making choices about its management. *International Journal of Conflict Management*, 17(2), 87–95. <https://doi.org/10.1108/10444060610736585>
- Weaver, C. M., Shaw, D. S., Crossan, J. L., Dishion, T. J., & Wilson, M. N. (2015). Parent–Child Conflict and Early Childhood Adjustment in Two-Parent Low-Income Families: Parallel Developmental Processes. *Child psychiatry and human development*, 46(1), 94–107. <https://doi.org/10.1007/s10578-014-0455-5>
- Wieczorek, K., DeGroot, M., Ganshorn, H., & Graham, S. A. (2025). Connecting Language Abilities and Social Competence in Children: A Meta-Analytic Review. *Child Development*, 96(3), 930–946. <https://doi.org/10.1111/cdev.14218>

Lisa 1

Longituudse lisaanalüüsi eesmärk oli kirjeldada peamiste uuritavate näitajate individuaalseid muutusi, järjepidevust ning lapse ja lapsevanema strateegiate vahelisi seoseid kahe mõõtmislaine lõikes. Kuna valim oli väike, käsitletakse lisas esitatud tulemusi kirjeldavana. Lisa tabelis 1 on esitatud iga lapse individuaalsed muutused konfliktide arvus, sageduses ja Reynelli koguskooris kahe mõõtmislaine lõikes.

Lisa tabel 1.

Laste individuaalsed muutused konfliktide sageduses ja kõnearengus kahe mõõtmislaine lõikes

Laps	Konfliktide arv 3 a	Konfliktide arv 4 a	Muutus	Konfliktid tunnis 3 a	Konfliktid tunnis 4 a	Muutus	Reynell 3 a	Reynell 4 a	Muutus
1	47	61	14	3,59	4,88	1,29	85	116	31
2	42	13	-29	3,13	1,87	-1,26	118	122	4
3	71	43	-28	4,91	3,36	-1,55	102	125	23
4	24	23	-1	1,92	4,18	2,26	98	116	18
5	50	38	-12	4,51	3,00	-1,52	79	98	19
6	46	25	-21	3,60	2,77	-0,83	81	113	32

Individuaalsed muutused näitavad, et enamikul lastest vähenes konfliktide arv neljandaks eluaastaks, kuid muutus tunnis ei olnud kõigil lastel samasuunaline. Reynelli koguskoor suurenes kõigil lastel, mis viitab kõnearengu üldisele paranemisele kahe mõõtmislaine vahel.

Lisa tabelis 2 on esitatud Spearmani korrelatsioonid esimese ja teise mõõtmislaine vastavate näitajate vahel. Korrelatsioonid kirjeldavad uuritavate tunnuste järjepidevust lainete lõikes.

Lisa tabel 2.

Uuritavate näitajate järjepidevus kahe mõõtmislaine lõikes

Muutuja	Spearmani ρ 3 a–4 a	p
Konfliktide arv	0,771	0,103
Konfliktide sagedus tunnis	-0,086	0,919
Õigustamine, laps	0,714	0,136
Leevendamine, laps	0,029	1,000
Süvendamine, laps	0,771	0,103
Õigustamine, vanem	0,829	0,058
Leevendamine, vanem	0,943	0,017
Süvendamine, vanem	0,943	0,017
Reynelli koguskoor	0,928	0,008

Kõige järjepidevamad olid vanemate leevendamise- ja süvendamisstrateegiad ning Reynelli

koguskoor. Väikese valimi tõttu tuleks neid tulemusi tõlgendada üksnes kirjeldavana.

Lisa tabel 3.

Lapse ja vanema konfliktilahendusstrateegiate longituudsed seosed kahe mõõtmislaine vahel

Seos	Spearmani ρ	p
Lapsevanema õigustamine 3 a – lapse õigustamine 4 a	0,600	0,242
Lapsevanema leevendamine 3 a – lapse leevendamine 4 a	-0,086	0,919
Lapsevanema süvendamine 3 a – lapse süvendamine 4 a	0,600	0,242
Lapse õigustamine 3 a – lapsevanema õigustamine 4 a	0,371	0,497
Lapse leevendamine 3 a – lapsevanema leevendamine 4 a	0,600	0,242
Lapse süvendamine 3 a – lapsevanema süvendamine 4 a	0,829	0,058

Tulemused viitavad sellele, et õigustamise ja süvendamise puhul esinesid mõningad samasuunalised seosed kahe mõõtmislaine vahel, kuid need ei olnud statistiliselt olulised.

Tänu sõnad

Sooviksin tänada südamest enda juhendajaid Tiia Tulvistet ja Anni Tamme heade nõuannete ja meeldiva koostöö eest. Samuti soovin tänada enda peret kannatlikkuse ning toe eest magistriõpingute vältel.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Irmeli Kokmann ,

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Lapse ja lapsevanema vaheliste konfliktide sagedus, lahendusviisid ja seos
kõne arenguga kolmandal ja neljandal eluaastal: longituuduuring

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja(d) on Tiia Tulviste PhD ja Anni Tamm PhD ,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli
digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks
Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative
Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost
reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja
kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi
ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Irmeli Kokmann

11.05.2026